

Aarhus School of Architecture // Design School Kolding // Royal Danish Academy

Drømmerealisme

Ryborg Jørgensen, Thomas

Publication date:
2011

Document Version:
Tidlig version også kaldet pre-print

[Link to publication](#)

Citation for pulished version (APA):
Ryborg Jørgensen, T. (2011). *Drømmerealisme*.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

DRØMMEREALISME

af Thomas Ryborg Jørgensen

... på én gang at honorere og at bortsprænge formålene... at efterstræbe et mere.

Theodor W. Adorno

Når vores drømmes usandsynligheder og postulater - der kan svæve i skabelsesprocessens, skitsernes og præformernes frirum for fantasien - skal omsættes til realitet, kræver det ganske anderledes jordbundne og håndfaste valg med bindende konsekvenser. Omvendt fungerer vores drømmerier måske netop på baggrund af den realisme, som det kræver stædigt håb og drømmeri at bryde igennem. Måske forudsætter drømme og realisme hinanden? - som Le Corbusier har formuleret det; *Det, der gør vores drømme dristige, er, at de kan realiseres*. Og deri ligger magien måske? Ikke (kun) som eskapisme, men som protest og åbning: anskueliggørelse af andre mulige veje. Skal magien fungere, må realismens klangbund genskabes.

Freud skelnede mellem det latente og det manifeste; det latente, som den frie ucensurerede drøm, og det manifeste, som den bearbejdede - det *drømmearbejde*, som Freud kaldte det - der gjorde at drømmen kom i overensstemmelse med den moral og logik der normalt styrer virkeligheden. Det manifeste er en censurerende og begrænsende, men også realiserende bevægelse, hvor det latente er en udvidende og åbnende bevægelse, og disse umiddelbart modsatrettede bevægelser kan vi også genkende i arkitekturen, selvom de ofte antager sammenblandede og komplekse former, hvor bevægelserne ikke nødvendigvis er modsatrettede:

Et arkitekturværk former altid en begrænset helhed, men er altid også del i det omgivende ubegrænsede der aldrig kan beherskes og i den forstand indgå i helheden, men tværtimod virker tilbage og "forstyrrer" helheden. Hvilket dog ikke betyder at arkitekturværket ikke kan have positive effekter der rækker udover dets egen umiddelbare begrænsning, for i den forstand at "udvide" helheden. Tværtimod bør denne fordring altid være indbygget i arkitekturen. Arkitekturværkets grænse(r) bør med andre ord formes så der er kontinuitet mellem indenfor og udenfor.

Opmærksomheden må udvides fra det niveau der blot opfatter arkitekturværket som et formet objekt, til også at omfatte det relationsplan - det felt af relationer - som arkitekturværket er indlejret i, og som forbinder arkitekturværkets indre relationer med dets ydre. Det må konfrontere sig med den (åbne) *reale* verden, der ikke nødvendigvis bekræfter værkets (lukkede) *ideale* verden. Et værks helhed kan i den forstand ikke kun fremstilles i værket, men kan netop kun realiseres ved at lade værket række ud over sig selv. Et arkitekturværk er altid både genstand og netværk, og det vellykkede arkitekturværk har en afgørende positiv og gennemtrængende effekt på det omgivende netværk det indgår i. Det vellykkede arkitekturværk er derfor ikke blot en mulighed der realiseres, men også en realiseret mulighed der åbner for et større antal muligheder - en realiseret mulighed der med andre ord sætter en omfattende positiv udvikling i gang.

Et arkitekturværks helhed udfoldes først i alle dets dimensioner når værket realiseres; dvs. realiseres i dialog med, og/eller fungerer sammen med, en mere omfattende verden. En verden der forudsætter værkets byggemuligheder og værkets forhold til brugernes behov og hverdagsliv, med den vigtige tilføjelse at det også må rumme et kritisk potentiale, så værket ikke blot bekræfter, men (også) udfordrer og tilbyder mulighed(er) for at drømme, udvide og/eller forandre, og derigennem genopdage det virkelige; at "prikke hul i virkeligheden" og åbne andre virkeligheder, ud fra en forestilling om at dette er forudsætningen for at lade virkeligheden *virke* - at holde virkeligheden i live. *Drømmerealisme* kunne man måske kalde det med en sammenstilling af to begreber der ofte sættes i modsætning til hinanden.

Helheden i et arkitekturværk er mere end dets dele. Helheden i det vellykkede arkitekturværk er en merværdi - en *ekstrakvalitet* - der rækker ud over den blotte sammenstilling af de involverede delaspekter, og at de, på den

særlige måde de sættes sammen på, former en tæthed hvor delene - på alkymistisk vis - smelter sammen så 1+1 ikke blot er 2, men mere end det. At delene tilsammen former noget der er mere end deres blotte sammenstilling og gåen-op. At de i fællesskab løfter et overskud - et *mere* - der fx kan komme til udtryk som: en særlig vellykket selvforstærkende funktionalitetsudveksling, en (eller flere) bæredygtighedseffekt(er), en gennemtrængende kontekstberigelse, en virkelighedstilvækst, en meningsgivende virkelighedstolkning, en særlig stemning/sanseoplevelse, en særlig atmosfære, en særlig lys-/stof-/form-/rumoplevelse eller andre former for poetisk "nytteløshed", en åbning/åbelse eller på anden vis nærværgørelse af en hverdagsoverskridende dimension, en drømmende "fornuftsstridighed", og/eller yderligere ekstrakvaliteter og meninger på mange andre måder - alt afhængig af de (sete såvel som usete) muligheder som de involverede dele giver (og arkitektens, bygherrens og brugernes evne til at realisere disse muligheder).

Der vil altid være delaspæker og prioriteringer i et arkitekturværk der er vigtigere end andre, men intet delaspæke kan løftes til at være supplementært og afgørende - hverken proportionerne, tallet, geometrien, konturen, strukturen, konstruktionen, det tektoniske, detaljen, funktionen, lyset, materialet, økonomien, de økologiske og bæredygtige aspekter, den sociale konstruktion som værket korrelerer til, eller noget andet. Det enkelte delaspæke er amputeret i sig selv, og får kun sin fulde mening udfoldet i relation til en helhed. Det henter sin kraft fra helhedens sammenhængskraft. Det afgørende er den *måde* hvorpå delene samles, og at denne måde aldrig kan være givet på forhånd, da den altid er situationsspecifikt tilpasset og "opportunistisk udnyttende" de konkrete delaspæker og den kontekst der forudsætter og indgår i et specifikt værks helhed. Denne *måde* er på samme tid form-/stofløs, og alligevel intet uden formen/stoffet; den er dét der virker *imellem* - den er samlingen mere end det som samlingen er gjort af. Denne måde konstituerer arkitekturværkets helhed, og gør byggeri til arkitektur gennem *mådens dannelse af et mere*.

Posehuset

I den lille fine atelier-ombygning af Svendborg Architects, skaber en raffineret brug af spejle en overraskende effekt, hvor atelierets omgivelser pludselig fremstår som var de vendt på hovedet. I posehuset vendes verden på hovedet, og dermed åbnes et drømmende "surreelt" perspektiv på verden. Posehuset skaber plads til *en undren... en undren i forhold til træerne, som øjensynligt pludselig gror oppefra og ned*, som Johnny Svendborg selv formulerer det. Posehuset prikker hul på virkeligheden. Posehuset spejler ikke blot virkeligheden, Posehuset "skaber" virkelighed, den er virkelighedstilvækst - et *mere* - forstået på den måde, at den ændrer den måde vi forstår og orienterer os i virkeligheden på. Den får virkeligheden til at hænge sammen på en anden måde end før. *The studio is a room for creativity* som bygherren Brygmann og Lykkesfeldt selv formulerer det. En kreativitet der er dobbelt, i den forstand at atelierets kreative omgang med verden, korrelerer til atelierbrugerens - komikeren, skuespilleren og musikeren Martin Brygmanns - skæve og kreative omgang med verden.

Wallpaperhouse

Skoven har altid været civilisationens skygge; det rum, hvor ukendte kræfter satte sig op imod menneskets skræbelige forsøg på kontrol. Det er derfor eventyr (næsten) altid foregår i skoven. Skoven er i eventyrene stor, vild og uigennemtrængelig, og fuld af den ubeherskelige mystik der fylder vores drømme. I Wallpaperhouse er sommerhusets terrasse ikke blot den forsigtige overgang mellem den trygge funktionelt beherskede indre arkitektur, og den ydre ubeherskede natur. Terrassen er ikke en applikation på sommerhuset, men selve huset, og den omgivende natur skærer sig med store konkave snit faretruende ind i dette "terrasserum", hvorfor der melder sig en følelse af at kun en "ruinøs rest" er tilbage. Husets "indre" er i sin rumlige gestus et "uderum". Husets indre er ikke et trygt "indhegnet" rum, fyldt med velkendt civilisation og domesticering, men et "tomt" rum med skræbelige grænser, hvor man er udsat i den magiske, drømmefremkaldende sfære, som skoven så længe har været, og, i dag på et måske mere symbolsk plan, er for mennesket - *creating a void of emptiness between program and nature, a space for dreams*, som Svendborg Architects formulerer det.

Denne forståelse af naturen som åbnende, går igen i flere af Svendborg Architects projekter. Fx. i projektet til Botanical Garden Århus, hvor den "påtrængende" natur tilsvarende laver konkave indsnit i den transparente og gennemtrængte arkitektur. Og i en anden skala og på en anden, men tilsvarende måde i masterplanen til

Eskestuna hvor åens brink "udvides" for at sende store rumlige park- og plads-"indsnit" ind i bebyggelsen. 'Brinkens Loop' som Svendborg Architects også benævner projektet.

Carpet//Horizon

Den hollandske arkitekt og arkitekturteoretiker Rem Koolhaas har om den moderne storby sagt, at det ikke længere er muligt at tænke den som helhed. Man kan allerhøjest drømme om at skabe *enklaver af helhed* i byernes ofte uforudsigelige og delvist selvberørende rum. Svendborg Architects deler tydeligvis ikke denne pessimisme. I stedet for at begrænse sig til enklaven, affinde sig med en mindre skala (og have nok i sig selv), ser vi i projektet til København; Carpet//Horizon - sammen med den japanske arkitekt Junya Ishigami - en anden holdning udtrykt, hvor projektet sender gennemtrængende energier og effekter af sted udover dets egen umiddelbare begrænsning. Den moderne storby forstås i den forstand stadig som en helhed, men med den nuanceforskkel at helheden er rhizomatisk og at 'alt påvirker alt' hvorfor man som arkitekt kan påvirke, men aldrig beherske; Storbyens helhed råder aldrig over en dimension, som er supplementær. Storbyen forstås i højere grad som et felt af kræfter og retninger, sammenhænge og konflikter man uafvendeligt bliver påvirket af og som man til en vis grad kan svare, påvirke og ændre afhængigt af muligheder og evner. Den rhizomatiske helhed er i konstant bevægelse uden begyndelse eller afslutning hvor alle niveauer er i udvekslende tilblivelse uden en supplementær dimension, hvorfor alle niveauer påvirker, supplerer og forandrer helhedens samlede effekt. I modsætning til den klassiske helheds hierarkiske organisering, har det enkelte "element" i rhizomet større effekt i forhold til helhedens karakter, hvorfor arkitektens ambition i storbyen, ikke blot kan bestå i at tilføje enklaver og begrænsede helheder, eller bekræfte og uddybe allerede eksisterende enklaver, men i højere grad at skulle lægge nye forandrende niveauer ind der ændrer (og forbedrer) den samlede helheds effekt;

I Carpet//Horizon; et stort urbant indgreb, formet som et sammenhængende "tæppe" af forskellige kontekstsensibelt varierede, sæsonforanderlige taghaver, er en enklavistisk tilgang tydeligvis ikke nok. Carpet//Horizon tilføjer ikke blot en ny enklave til byen, men et nyt gennemtrængende lag, der i forskellige konfigurationer undersøges som en ny horisont der forandrer byens helhed. En horisont der slår ned i byens forskellige lokaliteter som *thousands of individual pieces of reflected sky... the gardens will appear as fragments of a horizon reflected into the streets*, som ophavsmændene selv formulerer det, men også opererer i den store skala i dialog med Københavns samlede profil, hvorfor effekten netop er gennemtrængende og forandrende for byens helhed og samlede effekt. Carpet//Horizon lægger et rhizomatisk virkende *mere* til byens allerede eksisterende helhed. Et mere baseret på en analyse af, og viden om det reelt eksisterende, men også en drøm om en anden udvikling, så København kan genopstå i forvandet form.

Inspireret af en formulering af den østrigske forfatter Robert Musil, noterer det vellykkede arkitekturværk ikke alene de virkelige muligheder, men også - og frem for alt - de mulige virkeligheder, og i den forstand handler det ikke kun om den aktuelle verden, det allerede værende, men også om det mulige i drømmen; det potentielt værende - det fraværende, men implicite. Måske er der derfor i det vellykkede arkitekturværk en anden slags rationalitet på færde, for hvor den "videnskabsrationelle" arkitektur er en slags entalsfænomen, så er det vellykkede arkitekturværks udtømmelige mangfoldighed af tænkelige og drømmende, mulige og umulige virkeligheder en slags garanti for, at det ikke gror fast. Dvs. ikke ender som en ubehjælpelig og stivnet arkitektonisk form, der kun lægger hindringer i vejen for den livsverden, den sociale konstruktion den blev tilrettelagt som en pladsgivende og muliggørende ramme for - en social konstruktion der med tiden uafvendeligt og vedvarende vil forandre sig.

Man kan måske hævde at arkitekturen i vores samfund i dag, og dets ustadige og komplekse vilkår og implikationer, har fået forskudt/revideret sin opgave; fra at skulle forsøge at "beherske" virkeligheden ved hjælp af statiske løsninger og veldefinerede organiseringer og funktioner, mod en bredere og måske mere ureglementeret opgave som giver af potentialer og drømme til en virkelighed, der kun i begrænset omfang kan beherskes. Måske mere end nogensinde før, er det i dag arkitekturens fornemste opgave at *give muligheder*, frem for at komme med endelige løsninger og svar - at være *brugskunst* og ikke kun redskab for en kalkulerende fornuft, hvorfor arkitekten må skærpe det, som Robert Musil kaldte for mulighedssansen: *findes der virkelighedssans, og ingen vil betvivle, at den har sin eksistensberettigelse, må der også findes noget man kan kalde mulighedssans. Den der*

besidder en sådan, siger for eksempel ikke: Her er sket, vil ske, må ske dette eller hint; han opfinder derimod: Her kunne, burde eller måtte ske; og når man forklarer ham, at noget er som det er, tænker han: Nå ja, det kunne sandsynligvis også være anderledes. Mulighedssansen kunne altså ligefrem defineres som evnen til at tænke alt det, der lige så godt kunne være, og til ikke at betragte det, der er, som vigtigere end det, der ikke er.

Den "analyse" af virkeligheden som et vellykket arkitekturværk tilbyder, er ikke blot realistisk og videnskabeligt deskriptiv, men i lige så høj grad drømmende og konnotativt forandrende. Virkelighedens niveauer udgør en slags råstof for arkitekturværket, et råstof som kan bearbejdes og kombineres på overrumplende måder, så virkeligheden kan "genopstå" i forvandlet form. Det vellykkede arkitekturværk har også et "drømmeliv".

Arkitekturen hjælper os med at kommunikere med, og hente mening ud af og lægge mening ind i virkeligheden - men denne kommunikation er aldrig ren, den er formidlet via arkitekturen, hvorfor det, der formidles altid er farvet af arkitekturens egne "betingelser" og selvgylde "eksistens". Arkitektur er på den ene side heteronom; som brugsredskab er den underlagt den rationalitet, de love og den viden, som vi påfører den. Og på den anden side er arkitekturen autonom; som kunstværk med sine *egne* love, skjulte "dagsordener" og tolkningsbefordrende drømme og hemmeligheder. Arkitektur er ikke entydigt bundet til den menneskelige forståelse, som den udtrykker sig i det "menende" og "vidende" sprog - arkitektur hviler i stof, hvilket er mere end "beregningen" af arkitekturen. Arkitektur er i den forstand både viden og ikke-viden; som brug handler den om det vi ved, og som kunst handler den om det vi ikke-ved - arkitektur er som *brugs-kunst* spatieret ud i denne åbne dobbelthed. Arkitekturens helhed er en halvhed uden drømmen, og tilsvarende en halvhed uden realismen. Svendborg Architects tager denne dobbelthed på sig. Ikke som modsætninger, men som uadskillelige forudsætninger.